

Begrunnelser for forslag til underkapittel om lærerutdanning for trinn 8-10

Innledning

I henhold til mandat og oppdrag har en felles rammeplan for lærerutdanningene til hensikt å gi institusjonene større handlingsrom og åpne for større mangfold i og mellom de ulike lærerutdanningene. Føringer for underkapitlene er at de skal være overordnet, tydelige og kortfattet i formen. I arbeidet med underkapittel for trinn 8-10 har følgende føringer i henhold til mandat vært styrende for arbeidet:

- Arbeidsgruppene skal ikke utforme læringsutbyttebeskrivelser. Det er den enkelte institusjon som skal utforme læringsutbyttebeskrivelser med utgangspunkt i føringene fra rammeplanen.
- Lærerutdanningsprogrammene skal holdes på samme nivå i det nasjonale kvalifikasjonsrammeverket som i dag, og nivåreguleringer legges til rammeplanens hoveddel.
- De anbefalte forslagene må kunne implementeres innenfor gjeldende økonomiske rammer for universiteter og høyskoler.

For å utarbeide forslag til underkapitler for lærerutdanning trinn 8-10, har arbeidsgruppen valgt en grundig fremgangsmåte. De har gjennomgått gjeldende rammeplaner for lærerutdanning, vurdert et stort antall relevante lærerutdanninger rettet mot ungdomstrinnet ved ulike universitets- og høyskoleinstitusjoner, samt undersøkt relevante styringsdokumenter og kunnskapsgrunnlag.

Basert på grunnarbeidet, opplever arbeidsgruppen at innhold og minstekrav til en lærerutdanning for trinn 8-10, i stor grad er ivaretatt i forslag til ny hoveddel av felles rammeplan for lærerutdanningene. Gruppen har videre arbeidet frem trinnspesifikke kjernekompetanser og reguleringer utover hoveddelen. En utfordring har vært å ivareta gjeldende utdanninger for trinn 8-10, der det i dag er store variasjoner.

§ 14 Lærerutdanning for trinn 8-10

Utdanningen skal rettes mot undervisning på trinn 8-10 og forberedende og videregående opplæring for voksne.

Paragrafen viser hvilke trinn i skolen som utdanningen er rettet mot, hvilket er ungdomstrinn 8-10. Utdanningen rettes også mot forberedende og videregående opplæring for voksne, i tråd med at dagens lærerutdanninger kvalifiserer lærere for arbeid i forberedende og videregående opplæring for voksne.

§ 14-1 Utdypning av kjernekompetanser

I tillegg til kjernekompetanser angitt i § 5, skal utdanningen gi kompetanse i:

- **å kunne knytte undervisningen til ungdommers livsverden og støtte dem i å utvikle og utøve rollen som aktører i eget liv og i samfunnet. Dette innebærer å ha kunnskap om elevenes utvikling i overgang fra barn til ungdom.**

Begrunnelse:

Lærere på dette trinnet møter elever i overgangen mellom barndom og ungdom, der identitetsutvikling, motivasjon, tilhørighet og medvirkning står sentralt. Samtidig forventes ungdomstrinnet å forberede elevene for videregående opplæring og livslang læring. Fagdidaktisk forskning understreker betydningen av å ta utgangspunkt i elevenes livsverden for å skape relevans og støtte elevenes utvikling som aktører i eget liv og i samfunnet (Christensen, 2015; Trysnes & Skjølberg, 2026). Dette krever en lærerutdanning som kombinerer faglig fordypning, fagdidaktisk innsikt, relasjonskompetanse, konflikthåndtering og evne til endringsarbeid i komplekse kontekster.

Gjeldende styringsdokumenter understreker at eleven skal være en aktiv og medvirkende deltaker i sin læring og ikke en passiv mottaker av kunnskap. Å være aktivt deltakende og medvirkende er særlig viktig på ungdomstrinnet, der elevene er i en fase med økt behov for selvstendighet, ansvar og innflytelse. Dette fordrer en undervisning som ungdommer opplever relevant for livet og verden utenfor klasserommet.

Ungdomstrinnet kjennetegnes av en mangfoldig ungdomskultur og en elevgruppe som står overfor store endringer knyttet til selvstendighet, identitetsutvikling og økte faglige og sosiale forventninger. Dette er en fase der spørsmål om tilhørighet, framtidstro og egen rolle i verden blir fremtredende. Ungdomsliv preges av ulikheter i ressurser, relasjoner og oppvekstkontekster (Pedersen & Ødegård, 2021; Eriksen et al., 2021), noe som forutsetter at lærere kan møte både sårbarhet og styrke hos elevene.

Opplæringsloven § 9-5 understreker betydningen av en godt tilrettelagt overgang fra grunnskolen til videregående opplæring, og dette er et viktig ansvar for skoleeier og skole. Elevene skal mot slutten av ungdomsskolen velge videre utdanningsløp eller yrkesretning. Overgangen fra barneskole til ungdomstrinn er derfor en viktig del av lærerens profesjonskompetanse. For å kunne møte elevene på en godt tilrettelagt måte, bør lærere på ungdomstrinnet ha innsikt i elevens tidligere skoleerfaringer og de forventningene som venter i videregående opplæring. Ved å inkludere kompetanse om begge overgangene i lærerutdanningen, styrkes lærerens evne til å bidra til sammenheng i opplæringsløpet og til å støtte elevene i kritiske utviklingsfaser. Kunnskap om overgangen mellom ungdomstrinn og arbeidsliv viktig da ungdomstrinn

markerer slutten på det obligatoriske skoleløpet og elevene kan velge mellom yrkesliv eller videre skolegang.

- **Anvendelse av faglig, fagdidaktisk og pedagogisk kunnskap i tråd med gjeldende læreplanverk. Å lede undervisning på en måte som skaper engasjement og fremmer faglig og tverrfaglig læring gjennom varierte, praktiske og elevaktive arbeidsmåter på ulike læringsarenaer er en del av kompetansen. Den inkluderer også kompetanse i underveis- og sluttvurdering i fag.**

Begrunnelse:

Ungdomstrinnet har en sammensatt elevgruppe, det kan være store variasjoner/spredning i elevenes forkunnskaper, bakgrunn og faglige nivå. Kompetansen handler om å anvende faglig kunnskap i planlegging, gjennomføring og vurdering av undervisning. Dette forutsetter at læreren kan tilpasse fagets innhold, arbeidsmåter og vurdering på en læringsfremmende måte tilpasset elevenes forutsetninger. Lærere trenger kompetanse i arbeid med læreplan. Læreres ulike forståelse av læreplanen gjenspeiler seg i deres undervisningspraksis, hvilket fordrer et fortolkningsarbeid i profesjonsfelleskap (Nygaard-Joki og Olandersson, 2025). Derfor bør lærerstudenter trene på å fortolke og bruke læreplan i lærerutdanningen.

På ungdomstrinnet møter elevene stadig større faglige krav. Meld. St. 34 viser til at opplæringen er fortsatt preget av for mye stillesitting og for lite variasjon. For å snu utviklingen i læringsresultater, motivasjon og trivsel, må undervisningen bli mer praktisk, variert og relevant. Stortingsmeldingen definerer praktisk læring som bruk av praktiske, utforskende, kreative og fysisk aktive områder. Dette fordrer tverrfaglige tilnærminger som kan bidra til å skape relevans og styrke elevenes evner til utforskning og nysgjerrighet.

På ungdomstrinnet møter elevene for første gang vurdering i form av karakterer. Dette markerer en utvikling fra barnetrinnets vurderingspraksis, og kan få betydning for elevenes motivasjon, mestring og videre skolegang. Forskning viser at skolens vurderingskultur har stor betydning for læreres vurderingspraksis og at vurdering i fag omfatter et bredt spekter av kunnskaper og ferdigheter som kommer til uttrykk på ulike måter (Rambøll, 2020; Børhaug & Langø, 2024). Dette noe som understreker behovet for at lærerstudentene har kompetanse i både underveis- og sluttvurdering i fag, som kan støtte elevenes læring og progresjon.

- **Reflektert og kritisk bruk av digitale ressurser for å fremme læring i fag og støtte elevene i utviklingen av digitalt medborgerskap.**

Begrunnelse:

Elever i ungdomsskolen møter mengder av informasjon – gjennom nyheter, digitale medier og sosiale sammenhenger. Hensiktsmessig bruk av digitale verktøy og ressurser har derfor stor betydning for undervisning, læring og profesjonsutøvelse i skolen. Det er derfor viktig at lærerstudenter utvikler profesjonsfaglig digital kompetanse.

Sentrale styringsdokumenter understreker at skolen skal bidra til at elevene utvikler kritisk tenkning og evne til å kritisk vurdere og håndtere ulike former for informasjon. Elevene må få støtte til å skille fakta fra feilinformasjon, vurdere kilder, forstå kunstig intelligens og algoritmers påvirkning. Lærernes profesjonsfaglige kompetanse skiller seg fra elevers digitale kompetanse ved at de i tillegg til å selv være digitalt kompetente, også skal kunne utvise i ulike fag ved hjelp av digitale ressurser og ulike teknologier, lære bort digitalt medborgerskap og ikke minst være gode digitale rollemodeller (Tømte et al. 2024, s. 21)

Lærerstudentene skal både beherske og utnytte digitale verktøy og kunne bruke dem pedagogisk, tilrettelegge for varierte lærings- og vurderingsformer, og bidra til å utvikle elevenes digitale dømmekraft – kritisk vurdering, etisk bruk og personvern. Som respons til samfunnsutviklingen og samskaping med ulike aktører og diskurser, er den profesjonsfaglige digitale kompetansen i stadig endring (Nagel og Amdam, 2025), og noe lærerstudenter må ha en grunnleggende kompetanse i.

Gruppene foreslår samlet å tydeliggjøre skole-hjem-samarbeid og behovet for kunnskap om vold og overgrep i rammeplanens hoveddel. Dersom dette ikke tas inn i hoveddelen, anbefaler gruppen at underkapittelet for trinn 8-10 inneholder følgende kompetanse:

- **å kunne delta i og legge til rette for et godt skole-hjem-samarbeid, å kunne møte barn og unge i vanskelige livssituasjoner og ha kunnskap om vold og seksuelle overgrep.**

Begrunnelse:

Et velfungerende skole-hjem-samarbeid er allment anerkjent som avgjørende for å fremme elevenes læring og trivsel. Forskning viser konsekvent at et tett forhold mellom skole og hjem styrker elevenes faglige resultater (Nordahl, 2015). Norsk utdanningspolitikk understreker også denne sammenhengen, og forventer at foreldre bidrar positivt til læringsprosesser ved å støtte lekser og forberedelser til vurderinger, mens skolene har ansvar for å legge til rette for felles interesser og sammenheng mellom hjem og skole (Kunnskapsdepartementet, 2023, 2024). Derfor trenger lærere kompetanse til å legge til rette for konstruktiv dialog og samarbeid med foreldre. Denne kompetansen sikrer at kommunikasjonen blir meningsfull, og at begge parter arbeider mot felles utdanningsmål, noe som skaper et støttende miljø for elevenes læring og utvikling (Silseth & Smette, 2017).

Arbeidsgruppen vurderer at kompetanse i foreldresamarbeid og kunnskap om vold, seksuelle overgrep og trakassering er nødvendig for lærerens profesjonsutøvelse. Forskning viser at mange lærere i liten grad tematiserer seksuell trakassering og overgrep i undervisningen, til tross for at elever uttrykker et tydelig ønske om mer undervisning om disse temaene (Goldschmidt-Gjerløw, 2022; 2023). Studier peker på strukturelle og emosjonelle barrierer i skolen, herunder uklare rammer, skolekultur og manglende profesjonsforberedelse, som kan bidra til at slike temaer nedprioriteres (Goldschmidt-Gjerløw, 2021; Goldschmidt-Gjerløw & Trysnes, 2020). Dette understreker behovet for at lærerutdanningen gir studentene kunnskap og kompetanse til å forebygge, avdekke og håndtere vold og seksuelle overgrep i samarbeid med foresatte og relevante støtteinstanser.

§ 14-2 Særlige bestemmelser om utdanningens innhold

- **Alle fag som tilsvarer et skolefag, skal omfatte fagdidaktikk.**

Begrunnelse:

At fagene inneholder fagdidaktikk, sikrer at fagene er relevante for undervisningen på trinn 8-10. Vi har tatt med formuleringen *som tilsvarer skolefag* fordi vi ikke vil stenge for utvikling av skolerelevante emner i lærerutdanningen som ikke er undervisningsfag i skolen, eksempelvis emner i drama og spesialpedagogikk, eller utvikling av tverrfaglige eller flerfaglige emner.

- **Praksis ved trinn 8-10 skal inngå i utdanningen.**

Begrunnelse:

Gruppen mener at det er viktig at studentene får praksiserfaring fra det trinnet de utdannes til. Denne reguleringen stenger ikke for praksis på andre trinn, men krever at studentene får praksiserfaring fra ungdomstrinn. I hoveddelen står det at praksis skal være faglig relevant, men at det bør ytterligere presiseres hvilke trinn praksis skal gjennomføres på.

- **Masteroppgaven skal være profesjonsrettet og praksisorientert.**

Begrunnelse:

Formuleringen er videreført fra gjeldende rammeplaner for grunnskolelærerutdanningene. Gruppen mener at masteroppgaven skal være profesjonsrettet og praksisorientert for å sikre at lærere kommer ut i skolen med profesjonsnære masteroppgaver for å bygge egen profesjonsutøvelse, samt som bidrag inn i et profesjonsfellesskap.

§14-3 Unntak

- **I studieprogrammer som også utdanner til trinn 11-13 kan fagdidaktikk inngå som eget emne.**

Begrunnelse:

Dagens lektorutdanninger bygger i stor grad på disiplinemner. Det er derfor viktig at studentene får spesifikk opplæring i fagdidaktikk fordi dette normalt ikke inngår i disiplinemnene. I unntaket er fagdidaktikk en del av utdanningen, mens i den spesifikke reguleringen for 8-10 er det en del av alle fag tilsvarende skolefag.

- **I studieprogrammer som også utdanner til trinn 11-13 skal masteroppgaven være profesjonsrelevant.**

Begrunnelse:

I dagens rammeplan for lektorutdanning står det at masteroppgaven skal være profesjonsrelevant. Gruppen er klar over at det for trinn 11-13 benyttes en annen formulering om masteroppgaven. Gruppen mener at formuleringen til 11-13 i for stor grad åpner for masterinnretninger som ikke gir handlingsrom for institusjonene i deres oppdrag i å forme lokalt tilpassede lærerutdanninger. Gruppen mener at masteroppgaven skal være profesjonsrelevant for å sikre at lærere kommer ut i skolen med relevante masteroppgaver for å bygge egen profesjonsutøvelse, samt som bidrag inn i et profesjonsfellesskap. Dette er også i tråd med reguleringen for 1-4, 5-7 og 8-10 om at masteroppgaven skal være profesjonsrettet og praksisorientert.

- **I studieprogrammer som også utdanner til lærerutdanning for fag- og yrkesopplæring kan utdanningen være på bachelornivå, jfr. § 6 om utdanningenes nivå. Undervisningsfagene kan rettes mot yrkesfaglige utdanningsprogram og didaktikken inneholde yrkesdidaktiske perspektiver.**

Begrunnelse:

Det er nødvendig med unntak for fag- og yrkesopplæring, som også utdanner for trinn 8.-10. Yrkesfaglærere har kompetanse som er viktig for å gjøre ungdomsskolen mer praktisk. Den foreslåtte inndelingen i ny rammeplan begrenser utdanningen av yrkesfaglærere til trinn 11-13, mens stortingsmeldingen *En mer praktisk skole* (Meld. St. 34, 2023-2024) understreker behovet for yrkesfaglig kompetanse også på ungdomstrinnet. Vi mener derfor at denne kompetansen fortsatt må rettes mot trinn 8-10. Yrkesfaglærere bringer med seg arbeidslivserfaring og praktisk kunnskap fra yrker som byggfag, frisør eller kokk, noe som kan styrke undervisning i praktiske fag og tverrfaglige læringsprosesser der basisfag som matematikk, naturfag og norsk knyttes til praktisk arbeid. Kompetansen er også sentral i utviklingen av skolenes profesjonsfellesskap med mål om mer praktisk læringsarbeid i ungdomsskolen.

Forskriften til opplæringsloven åpner for at yrkesfaglærere kan undervise fra 5. trinn, dersom de har minst 30 studiepoeng relevant fagkompetanse i faget de skal undervise i. Dette kravet er ofte oppfylt gjennom yrkesfaglærernes utdanning, for eksempel i fag som mat og helse eller kunst og håndverk. I tillegg er deres kompetanse særlig relevant i fag som utdanningsvalg, arbeidslivsfag og andre valgfag, hvor det ikke stilles krav om studiepoeng for undervisning.

I forslag til hoveddel står det: "Studieplanen skal beskrive hvordan utdanningene legger til rette for at studentene utvikler muntlige og skriftlige ferdigheter i norsk, herunder både bokmål og nynorsk." Dette er en føring som ikke finnes i nåværende rammeplaner for utdanninger for trinn 11-13, det vil si lektorutdanning (trinn 8-13) og praktisk-pedagogisk utdanning (trinn 5-13). Hvis denne føringen skal bli stående i hoveddelen, må det legges inn en unntaksbestemmelse om at dette ikke gjelder de utdanningene som utdanner for trinn 11-13, eller for trinn 8-10 og 5-7. Dette er i tråd med premisset om

at eksisterende utdanninger skal kunne videreføres etter ny rammeplan. Det er heller ikke realistisk at for eksempel en ettårig praktisk-pedagogisk utdanning i realfag skal kunne ivareta en opplæring i muntlige og skriftlige ferdigheter, inkludert begge målformer, i tillegg til 30 studiepoeng pedagogikk, 30 studiepoeng fagdidaktikk og 60 dager praksis.

Referanser

- Børhaug, K., & Langø, M. (2024). Vurdering i samfunnskunnskap: Kunnskaper, ferdigheter eller holdninger? *Nordidactica: Journal of Humanities and Social Science Education*, 14(1), 72–94.
- Christensen, T. S. (2015). Hva er samfunnsfag? I T. S. Christensen (Red.), *Fagdidaktik i samfunnsfag* (s. 7–14). Frydenlund.
- Eriksen, I. M., Stefansen K. & Ødegård G. (2021). Fire typer ungdomsliv: Ressurser, relasjoner og stedets betydning. I G. Ødegård & W. Pedersen (Red.), *UNGDOMMEN* (Kap. 3, s. 63–86). Cappelen Damm Akademisk.
[/doi.org/10.23865/noasp.142.ch30.23865/noasp.142.ch3](https://doi.org/10.23865/noasp.142.ch30.23865/noasp.142.ch3)
- Goldschmidt-Gjerløw, B. (2021). Exploring variation in Norwegian social science teachers' practice concerning sexuality education: Who teachers are matters and so does school culture. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 66(3), 1–15. <https://doi.org/10.1080/00313831.2020.1869072>
- Goldschmidt-Gjerløw, B. (2022). Young learners' perceptions of learning about sexual and gender-based harassment: The struggle for recognition in school. *The International Journal of Children's Rights*, 30(2).
<https://doi.org/10.1163/15718182-30020005>
- Goldschmidt-Gjerløw, B. (2024). Students' perceptions of learning about gender-based and sexual harassment: A struggle for recognition. I A. Osler & B. Goldschmidt-Gjerløw (Red.), *Nordic perspectives on human rights education: Research and practice for social justice* (s. 142–155). Routledge.
- Goldschmidt-Gjerløw, B., & Trysnes, I. (2020). #MeToo in school: Teachers' and young learners' lived experience of verbal sexual harassment as a pedagogical opportunity. *Human Rights Education Review*, 3(1).
<https://doi.org/10.7577/hrer.3720>
- Kunnskapsdepartementet. (2023). *Lov om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)* (LOV-2023-06-09-30). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2023-06-09-30> [lovdata.no]
- Kunnskapsdepartementet. (2024). *Forskrift om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa (opplæringsforskrifta)* (FOR-2024-06-03-900). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2024-06-03-900> [lovdata.no]
- Nagel, I. & Amdam, S. H. (2025). Teachers' Professional Digital Competence. *Encyclopedia*. 5(3), s. 1–14. doi: [10.3390/encyclopedia5030148](https://doi.org/10.3390/encyclopedia5030148).
- Nordahl, T. (2015). *Hjem og skole: hvordan etablere et samarbeid til elevenes beste?* (2. utg.). Universitetsforlaget.

- Nygaard-Joki, S. & Olandersson, C. (2025). Bærekraftig utvikling og LK20. Engelsklæreres fortolkning av læreplanen. I Spernes, Kari Iren & Maugesten, Marianne (Red.), *Samarbeid for bærekraftig utvikling – Prosjekter i barnehage og skole*. Universitetsforlaget.
- Pedersen, W. & Ødegård, G. (2021). Norsk ungdomsforskning: Røtter og samtidsforståelser. I G. Ødegård & W. Pedersen (Red.), *UNGDOMMEN* (Kap. 1, s. 9–25). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.142.ch1>
- Rambøll Management Consulting. (2020). *Vurdering i skolen og lærernes vurderingspraksis* [Rapport utarbeidet for Utdanningsforbundet]. https://www.utdanningsforbundet.no/globalassets/var-politikk/publikasjoner/eksterne-rapporter/rapport_ramboll_vurdering-i-skolen_okt_2020.pdf
- Silseth, K., & Smette, I. (2017). Utviklingssamtalen. Elevens ansvar mellom skole og hjem. In O. Erstad & I. Smette (Eds.), *Ungdomsskole og ungdomsliv. Læring i skole, hjem og fritid* (pp. 94–112). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Trysnes, I. & Skjølberg, K. (2026). Introduksjon til kjerneelementer i samfunnsfag og samfunnsfagdidaktikk. I. I Trysnes og K. H-W Skjølberg. *Kjerneelementer i samfunnsfag - fagdidaktiske perspektiver*. Universitetsforlaget.